

Agronoomitöö ja õpingud katkestab ajateenistus Nõukogude Armees (1957...1959), polaaralal Poljarnõis. Naasnud armeest teeb A. Laugus uuesti sisseastumiseksamid, nüüd juba EPA agronoomiateaduskonda, kus õpib 1959...1964. Õpingute ajal töötab katsetehnikuna (½ koor-musega) EPA taimekasvatuse kateedris. Aastatel 1964...1966 on A. Laugus Tartu Näidissovhoosi Rõhu osakonna juhataja. EPA aspirant rohumaaviljeluse erialal on ta 1966...1969. a. Pärast aspirantuuri töötab ta EPA rohumaaviljeluse kateedri vanemteadurina (1969...1972). Nendel aastatel tegeleb ta Eerika katsebaasi rajamise juhtimisega ja on ühiskondlikel alustel EPA ÜTÜ Nõukogu esimees. Järgnevalt (1972...1973) on ta EPA teadusliku sekretäri kohusetäitja. Siit alates saab töö- ja elukohaks Tallinn. RPI "Eesti Põllumajandusprojekt" vajas spetsiaalse ettevalmistusega agronoomi-spetsialisti (dets. 1973...1975) projekteerimise osakonda söödatootmise sektorisse. Aastatel 1975...1982 on A. Laugus samas grupijuhiks rohumaade alal.

Aprillis 1978. a. kaitses A. Laugus kandidaativäitekirja *Lämmastikväetise ja valge ristiku mõjust mitmeaastaste heintaimede saagile ja lämmastiku bilansile kamar-leetmuldadel*. Edasi jätkab A. Laugus samas asutuses peaspetsialistina rohumaade alal (1988...1992). Senine instituut reorganiseeritakse riigiettevõtteks RE *Eesti Maa-uuringud*. A. Laugus on siin projekteerimise osakonna peaspetsialist. Projekteerimise osakond reorganiseeritakse omakorda uurimis- ja arendustööde osakonnaks. A. Laugusest saab juhtivinsener (1994...1995) uurimis- ja arendustööde osakonnas. Alates 1996. aastast töötab A. Laugus vanemspetsialistina Riigi Maa-ameti Maakatastri keskus.

A. Lauguse trügis ilmunud tööd käsitlevad valge ristiku, rohumaade väetamise ja söödabaasi planeerimisega seonduvaid küsimusi.

A. Lauguse peres on täiskasvanud tütar ja poeg. Tema hobideks on kalapüük, suvekodu ja käigud sügisesse seenemetsa.

Soovime juubilarile tugevat tervist ja kõigist seni püütutest veel suurema kala veest välja toomist.

B: Sotsialistlik Põllumajandus, 1979, nr. 11; Eesti Põllumajanduse Akadeemia õppe-teadusliku koosseisu bio-bibliograafiline teatmeteos 1951...1981. Tartu, 1981; Toomre, R. – Rohumaaviljeluse teadustöö areng ja selle uurijad Eestis. Tallinn, 1991.

K. Annuk
N. Russi

MÄLESTUSPÄEVAD

JAAGUP LOOSALU – *in memoriam*

Üle manalaläve astus (5. mai 1996) Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi asutajaliikmetest (1920) viimasena 99. eluaastal Eesti vanim kõrgharidusega agronoom ja ajakirjanik, põllumajanduskandidaat (1973) Jaagup Loosalu.

Jaagup Loosalu (kuni 1923. aastani Weide) oli aateinimene, kelle elusajand kulges andekale eestlasele omasena justkui läbi takistusrohketes sügavorgude valgusrohke mäetipu poole. Tema elu mõõnad ja tõusud on meile mõtlemiseks, küllap eeskujukski.

Jaagup Loosalu sündis 1. jaanuaril 1898 Harjumaal Kõue (Triigi) vallas Kadaja külas Ojasoo mõisalt renditud Loosalu-nimelises väike-talus.

Vähese varandusega vanemate abil sai Jaagup ainult kohaliku 2-klassilise (5 õppeaastat) Kõue ministeeriumikooli hariduse. Suviti oli töökohaks mõisamets ja turbaraba. 1914. aastal jätkas maapoiss õpinguid Tallinnas, samaaegselt elatusraha teenides. Ta töötas töövoorimehena, ehitustöödel, arveametniku ja kohtukantselei õpilasena. Töö kõrval jätkus tal siiski aega ja tahtejõudu õppimiseks, 1920. a. kevadel lõpetas Tallinna Õhtugümaasiumi humanitaarharu. Suvel pidas ta haridusministeeriumi rändlektori ametit.

Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonda jõudis ta 1920. a. sügissemestril. Õppimine kulges vahelduvalt ülalpidamis- ja kooliraha teenimisega. Ta oli haridusinstruktoriks ja maahindajaks, ka kirjatööde korrektuuri lugejaks. Ülikoolis õppimine katkes 1923. aasta lõpul ligemale paariks aastakümneks.

Tüdinenud rahapuudusega võitlemisest, otsustab asuda pidevalt teenistusse talle pakutud meeldivale töökohale. Temast sai *Agronomia* toimetuse sekretär (1922...1923). Siin oli ta kontaktis peatoimetaja Jaan Metsaga. Kui Theodor Pool otsis sobivat isikut Asunike ja Riigirentnike Liidu põllumajandusosakonna teaduslikuks sekretäriks, siis soovitas Jaan Mets sellele kohale Jaagup Loosalu. Mets kirjutas J. Loosalu positiivsetest omadustest: *Self-made man, popsniku või sulase poeg, igasuguse töö ja*

teenistusega nii kaugele saanud, et praegu ülikoolis... omab avaliku elu staa[?]... omab küllaldase portsjoni auhmust ja tungi ülespoole, väikest kohta ei taha... on soliidse ülesastumisega.

J. Loosalu võtabki vastu Th. Pooli poolt pakutava Asunike ja Riigirentnike Liidu põllumajandusosakonna teadusliku sekretäri koha, töötades seal aastatel 1924...1926. Ülikoolis jätkab õpinguid kujunenud okupatsioonija tingimustes 1940. a. sügisel, töötades suveti talusulasena. Agronoomidiplomini jõuab ta aga alles 1945. aastal.

Poliitikuna oli J. Loosalu Asunike, Riigirentnike ja Väikepõllupidajate Koondise asutajaid ja selle erakonna esindajana Eesti Vabariigi Riigikogu 3., 4. ja 5. koosseisu liige (1926...1937), olles viimases koosseisus ka Riigikogu juhatuses esimene sekretär.

Jaagup Loosalu oli mitme kirjandusliku väljaande asutaja, ka nende toimetaja või toimetuse liige. Nendeks olid ajakirjad *Asunik* ja *Uus Talu* ning ajalehed *Maa*, *Maaleht*, *Uudisleht*, *Jutuleht*.

J. Loosalu võttis aktiivselt osa ühiskondlikust elust, olles Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse (ÜENÜ) asutaja ja keskjuhatuse liige ning Tallinna osakonna esimees, Põllupidajate Ühispanga asutajaliige, Turbaühingute Liidu juhatuse liige. Kuuludes üliõpilasorganisatsiooni *Ühendus* oli selle vanamees ja esimees.

Nõukogude võimu taaskehtestamisel Eestis algavad Jaagup Loosalu elus keerukad ajad. 1. jaanuaril 1946 asus ta tööle Jõgeva Riiklikus Sordiaretusjaamas. Teadusliku sekretäri ülesannete kõrval uuris ta Eesti oludes suhkrupeedi, mesika, lupiini kasvatamist.

Alates 1951. a. kevadest, isikukultuse kõrgperioodil, oli ta kui Eesti Vabariigi poliitik sunnitud end varjama. Ta leidis töökoha Läti NSV Mezotne Suhkrupeedi Aretusjaamas, kus töötas teadurina suhkrupeedi agrotehnika alal.

Pärast 12-aastast eemalolekut saabub ta tagasi Eestimaale. Aastatel 1963...1967 töötas teadurina Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse TU Instituudi Polli katsejaamas.

Kaks aastakümnet väldanud uurimistöo tulemusena valmis J. Loosalul kandidaadidissertatsioon *Suhkrupeed ja selle seemnekasvatuse mõningaid iseärasusi Baltikumis*. Töö kaitsmisele jõudis ta 1973. a. (75-aastasena). Kaitsmine toimus Kiievis Üleliidulise Suhkrupeedi Teadusliku Uurimise Instituudi teadusliku Nõukogu ees.

Jaagup Loosalu võttis osa Eesti Vabadussõjast Tallinna Kooliõpilaste Pataljoni koosseisus. Ta omab Eesti Punase Risti II järgu I

astme mälestusmärgi, on Pärnu linna ja Pärnu maakonna Vapimärgi kavaler.

J. Loosalu on avaldanud rohkem kui 200 sotsiaal-poliitilist, kultuurialast, populaarteaduslikku ja oma uurimisandmetega (30) kirjutist perioodikas eesti, vene ja läti keeles.

Osava kirjamehena on ta jäädvustanud oma eluloolisi momente kolmeköitelises käsikirjas *Olude kiuste* (610 lk.), mille ta andis üle Eesti Kirjandusmuuseumile. J. Loosalu põrm maeti Pärnu Alevi kalmistule. Igavikuteele asumist märkival mälestuslehel on kirjutatud Jaagup Loosalu elumoto: *Oli kalduvus ja püüde elada inimliku isiksusena!*

M. Karelson

BORIS NURMISTE – *in memoriam*

Eesti taimeviroloogiat ja põllumajandusteadust on tabanud raske kaotus – 13. mail lahkus manalateetele Eksperimentaalbioloogia Instituudi viroloogia osakonna kauaaegne juhataja, eesti taimeviroloogia rajaja Boris Nurmiste.

B. Nurmiste sündis 27. novembril Pihkvas, hariduse sai Tallinna Poeglaste Reaalgümnaasiumis ja Tartu Ülikoolis, mille lõpetas 1932. a. agronoomina. Töömehe tee algas Vana-Antsla riigimõisas valitsejaabina 1934. aastal. Samal aastal siirdus ta Eesti Põllumajanduse Ministeeriumile alluvasse Taimekaitse ja Seemnekontrolli Ametisse vanemlaborandiks ja laborant-kontrolöriks ning alustas tööd ka seemnekartuli tunnustamise komisjoni liikmena Eesti Kartulikasvatavate Ühingu juures. Nii laekusid esimesed kogemused praktilises taimekaitses ja tärkas huvi taimehaiguste teoreetiliste probleemide vastu. 1939. aastal siirdus Boris Nurmiste prof. E. Lepiku kutsel tööle Tartu Ülikooli Taimekaitse Katsejaama vanemassistentiks kartulihaiiguste alal. Edasine töökäik viis Boris Nurmiste Jõgeva Sordiaretususe Instituuti (Jõgeva Sordiaretusjaam), kus töötas fütopatoloogina, pöörates peamist tähelepanu kartulihaiigustele, eeskätt viirushaiigustele. Aastatel 1942...1943 oli B. Nurmistel võimalus staafi erida Berlin-Dahlemi Bioloogia Riiklikus Instituudis,

kus temast kujunes spetsialist taimeviroloogia alal. Ta töötas M. Klinowski ja E. Köhleri käe all. Alates 1948. a. on B. Nurmiste töö seotud meie Teaduste Akadeemiaga, alul teadustöötajana Põllumajanduse Instituudi (praegune Eesti Maaviljeluse Instituut) Tartu filiaalis ja alates 1957. a. Eksperimentaalbioloogia Instituudis. 1962. a. loodi viimases viroloogiaosakond, mida B. Nurmiste juhatas selle loomisest kuni 1983. aastani, mil ta jäi pensionile. Tema käe all rajati osakonnas nõuetekohane uurimisbaas (laborid, kasvuhooned, küülikufarm) teadustööks, ühendati teoreetilised uuringud põllumajanduse vajadustega. Ta rajas oma koolkonna.

B. Nurmiste uurimisobjektiks olid kartuli-viirused ja töö eesmärgiks kartuli viirusresistent-suse põhialuste väljatöötamine. Jõgeva Sordiare-tusjaama kollektioonsortidel ja perspektiivsetel hübriididel esinevate viiruste inventeerimise, nende majandusliku kahju hindamise ning levikuvõimaluste ja -ulatuse väljaselgitamise põhjal valmis B. Nurmistel 1952. a. dissertatsioon teemal *Jõgeva Sordiaretusjaama kartulisortidel esinevad viirushaigused ja kartulit enam kahjustavate viirushaiguste tõrjevõtete selgita-mine*, mille ta edukalt kaitses, saades põlluma-jandusteaduste kandidaadi kraadi. Edasises uuri-mistöös pööras B. Nurmiste põhitähelepanu kar-tuli viirusresistent-suse olemuse ning viiruste ja peremehe ning viiruste omavaheliste geneetiliste seoste probleemidele. Selle töö tulemusena püsti-tas B. Nurmiste 1970-ndatel aastatel taimeviiruste endogeense (päriliku) nakkuse hüpoteesi, mille analoog zoopatogeensete viiruste ja bakte-riofaagide puhul on tänapäeval üldtunnustatud. Nende uuringute alusel on B. Nurmiste poolt üle vaadatud sordiaretuspraktika senised põhimõtted ja antud soovitus kasutada kultuurkartuli viirus-resistentsemate lähtearetusvormide aretamisel isetolmlemismenetlust ning nende kontrolli en-dogeense viirusnakkuse suhtes seemikute viro-loogilise analüüsi alusel.

B. Nurmiste on avaldanud 70 publikatsiooni, neist monograafia 1994. a. Ta osales aktiivselt teadusühingute (Üleliiduline Mikrobioloogia Selts, Üleliiduline Geneetikute ja Selektioonäride Selts) töös ning oli oodatud lektor nii teadurite kui praktikute ees. Tema juhendamisel on 5 aspiranti kaitsnud edukalt dissertatsiooni ja asunud teaduspõllule.

B. Nurmiste panust viroloogia arendamisel ja selle saavutuste rakendamisel põllumajandus-praktikas hindas kõrgelt vabariigi valitsus, omis-tades talle 1976. a. teenelise teadlase nimetuse.

Kolleegid jäävad B. Nurmistet meenutama kui suure eruditsiooniga teadlast-viroloogi, kel oli julgust otsida oma teed teaduses ja kaitsta oma seisukohti. B. Nurmiste delikaatus, jäägitu

heahtlikkus, oskus näha ja lahendada nii teaduse kui ka elu probleeme, löid selle inimese ümber auväärse aura, mis jääb kõigi mälestustesse, kes teda tundsid ja kellel oli õnn töötada tema käe all.

B. Nurmiste sängitati maamulda Tallinnas Rahumäe kalmistul.

M. Agur

KRISTJAN JAAMA – *in memoriam*

Juulikuu 17. päeval s.a. lahkus meie juurest igave-seks APSi auliige, Eesti lambakasva-tuse suur asjatundja põllumajanduskan-didaat Kristjan Jaama.

Kristjan Jaama oli pärit Tartumaalt Rõngu vallast Ko-ruste külast Koosa talust. Siin sündis ta 10. veebruaril 1904 vallava-nem Jaan Jaama neljanda lapsena. Pärast Rõngu kihelkonnakooli lõpetamist õppis 1920...1924 Tartu Kommertsgümnaasiumis ning seejärel Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonnas. Agronoomiplomi sai 1931. aastal. Tööpuuduse tingimustes tuli alul leppida kontrollassistendi ametiga (1931...1932), siis aga avanes võimalus siduda end lambakasvatusega ja sellest ajast alates on tema hing lammastele kuulunud. Eesti Lambakasvatate Seltsi töötajana täiendas end Varssavi Villamajanduse Instituudis ning käis tõulambaid ostmas Inglismaal ja Rootsisis. Nende ostudega pani ta aluse eesti tumedapealise ja eesti valgepealise lambatõugude aretusele.

Kristjan Jaama lambakasvatusalane teadus-tegevus algas 1946. aastal, kui ta sai TRÜ põllumajandusteaduskonna aspirant. 1949. a. kaitses ta kandidaaditöö *Lammaste viljakust mõjutavad tegurid*. Järgnes 30-aastane viljakas töö Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudis. Oma erialal oli ta tugev nii sõnas kui kirjas. Eesti esimese vabariigi ajal oli ta üks agaramaid raadioloengutega ülesastujaid, hiljem esines ta sisukate ettekannetega lugematul nõupidamistel ja seminaridel. Tema sulest on tulnud raamatud *Lambakasvatus* (1946), *Seakasvatus* (1947), *Eesti tumedapealine lambatõug* (1959) ja *Lambakasvataja käsiraamat* (1984). Esimesed kaks kujunesid õpikuteks põllumajanduskoolides ning isegi ülikoolis,

viimane on aga arvestatav teos lambakasvatajate kui ka lambakasvatuse alal tegelevate teadlaste töölaual.

Oma loomult oli K. Jaama suur optimist, ka lambakasvatusele rasketel aegadel ei kaotanud ta lootust, ikkagi nägi ta olukorrast väljapääsu võimalusi. Ta jäi elu lõpuni kindlalt arvamuse juurde, et lamma on sajandite jooksul aidanud oma villa, liha ja nahaga eesti rahvast ülal pidada ja aitab ka tulevikus.

Kristjan Jaama on Eesti Lambakasvatajate Seltsi esimene auliige, oli Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi eluaegne liige, kuulus Ü/S Liivika ridadesse.

Eesti põllumajanduse ajalukku on lahkunu jäädvustatud V. Valdi magistritööga *Eesti lambatõugude aretusväärtuse parandamine ja Kristjan Jaama osa selles töös* (Tartu, 1995).

Lahkunut jäävad leinama peale omaksete ja endiste töökaaslaste rohkearvuline lambakasvatajate pere, Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi liikmeskond ja liiviklased.

Ü. Oll

PAUL ARANDI – *in memoriam*

Kaheksakümne neljandal eluaastal, 19. aprillil s.a. lahkus jäädavalt Eesti esimene sõjajärgne loomakasvatusteaduse professor Paul Arandi.

Lahkunu eluloost on antud pikem ülevaade *Agraarteaduses* nr. 3, 1993, kui tal täitus 80 eluaastat.

P. Arandi elu oli täis keerdkäike ja raskusterohe. Ta sündis (28. sept. 1913) vaeses perekonnas, seetõttu tuli tal juba lapsepõlves end ise koolitada, hariduse omandas ta mitte niivõrd koolis kui koolivälise iseõppimise kaudu.

1942. aastal jõudis ta ülikooli, kust sai diplomi 1945. a. Nüüd läks asi mõnda aega sirgjooneliselt. Kandidaaditöö *Piimalehmade söötmisnormid ja nende sobivus piimakarja söötmiseks ENSV-s* kaitses P. Arandi 30. juunil 1948 ning asus seejärel tööle Eesti NSV TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituuti. Oli teaduslik sekretär (1948...1950), direktori kohusetäitja (1950...1951) ning piimanduse ja keemia

laboratooriumi juhataja (1951...1953). Pärast kolmeaastast töötamist doktorantuuris ja doktoritöö *Eesti punase veisetõu täiustamine noorkarja otstarbekohase söötmise teel* kaitsmist (Moskvas 27. juunil 1955) asus ta samas instituudis tööle keemia ja füsioloogia laboratooriumi juhatajana. Kui aga instituut läks Põllumajandusministeeriumi alluvusse (1956) ja direktoriks määrati A. Mölder, algasid vastuolud tema ja juhtkonna vahel, mis viisid selleni, et 1958. aastal P. Arandi laboratooriumi juhataja kohale tagasi ei valitud, kuid esialgu teda ka ei vabastatud. Järgmistel valimistel (1961) taotles P. Arandi laboratooriumijuhataja kohta uuesti, kuid see ei õnnestunud. Aastatel 1961...1963 töötas ta veisekasvatuse osakonna teadurina, siis aga lahkus Eestist. Tagasi jõudis ta siia pensionärina (1974) ja elas vaikselt, suhtlemata teiste loomakasvatusspetsialistidega. Tema viimaseks tööks oli mahuka venekeelse zootehnilise biomeetria käsikirja koostamine (koos E. Tiidiga). See sai 1995. aastal küll valmis, kuid et puudus kirjastamisvõimalus, lebab see riuilil.

Paljudele loomakasvatajatele on P. Arandi nimi tuttav tema raamatu *Noorkarjakasvatuse* järgi, mis leidis üldise tunnustuse.

Ü. Oll

JOHANNES KAARDE – 100

Johannes Kaarde (kuni 1936. a. Karlson) sündis 31. mail 1896 Põltsamaa kihelkonna Kurista valla Sulustvere külakooliõpetaja esiklapsena. Ka juubilari vanaisa Kaarel Karlson töötas möödunud sajandi lõpul samas rahvakooli õpetajana.

Alghariduse sai Johannes Kaarde aastatel 1904...1906 oma isa juures Kurista kolmeaastases vallakoolis, seejärel õppis ta ühe aasta Põltsamaa kihelkonnakoolis, siis Tartu Linna I algkoolis (praegusel Vanemuise tänaval, seal, kus asub Tartu 10. Keskkool) ja Aleksandri gümnaasiumis. Viimases õppis ta 8 aastat ja lõpetas selle hõbemedaliga 1916. a.

Kõrghariduse taotlemisel sai määravaks see, et õppimine Tartu, tookordse nimega Jurjevi, Veterinaaria Instituudis, vabastas sõjaväeteenistusest. Lõpetada ta seda instituuti siiski ei saanud, loomaarstidiplomi sai ta Tartu Ülikooli loomaarstiteaduskonnast 1921. aastal. Vahepeal tuli aga kaasa teha Vabadussõda.

Tööle asus J. Kaarde 1921. a. sisehaiguste kliinikus prof. Ernst Schröderi assistendina. Kolme aasta pärast suunati ta teadusliku stipen-

diaadina kaheks aastaks Viini Veterinaariakooli. Siin täiendas oma erialaseid teadmisi veistehaiguste ja diagnostika alal algul prof. David Wirthi juhendusel, hiljem ka prof. Leopold Reisingeri ja assistent (hiljem professor) Karl Diernhoferi juhendamisel. Viinis kaitses J. Kaarde veterinaariadoktori kraadi 1926. a. teemal *Verepilt kollapsis hobustel ja koertel*.

Pärast Viinist kodumaale tagasisaabumist (1926) hakkas Johannes Kaarde iseseisvalt tegema erialast õppetööd veistehaiguste (bujatrika) ja sisehaiguste diagnostika alal. Algul õppeülesande täitjana ja 1927. aastast dotsendina. 1938. a. valiti J. Kaarde veistehaiguste alal erakorraliseks professoriks ja 1940. a. korraliseks professoriks ja ühtlasi ka veistehaiguste kateedri juhatajaks.

Ajavahemikul 1941...1944 oli ta TÜ professor veistehaiguste alal ja 1944. a. augustikuust TRÜ veistehaiguste ja hobusekasvatuse kateedri juhataja kuni EPA asutamiseni 1951. a. EPA-s sai ta mittenakkavate sisehaiguste kateedri juhatajaks, aprillist 1952. a. ja oli sellel töökohal 1. septembrini 1966 (alates 1. septembrist 1962. a. EPA sise- ja nakkushaiguste kateeder). Sealt edasi kuni elu lõpuni (3. juuli 1976) oli nakkushaiguste kateedri professor-konsultant.

Ühtekokku töötas J. Kaarde Tartu Ülikoolis, Tartu Riiklikus Ülikoolis ja Eesti Põllumajanduse Akadeemias 55 aastat, käies läbi kõik õppejõududele ettenähtud astmed. Pikaajalise tegevuse jooksul aitas ta igati kaasa loomaarste koolitava teaduskonna kujunemisele. Kohakaasluse korras oli ta kahel aastal (1947...1949) Eesti NSV TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudis veterinaariasektori juhataja.

J. Kaarde oli kaks korda loomaarstiteaduskonna dekaaniks: esimest korda 1940/41 ja teist korda 1952...1956.

J. Kaarde teaduslik töö oli laiaulatuslik. Ta uuris mitmeid sisehaigusi, nagu piimalehmade pneuraalne hemoglobiinuuria, atsetoneemia (ketoos), sigade toksiline maksaväärastus, sigade tursetõbi jt., kuid erilise tunnustuse tõid talle veiste soohaiguse ja kasvivate valgelihaastõve alased uuringud, sest ta selgitas nende haiguste etioloogia meie oludes ja katse varal soovitas ravi ja profülaktika skeeme. Need on rakendatavad ka praegu.

Temalt ilmus teaduslikke ja populaar-teaduslikke kirjutisi nakkushaiguste, parasitaarhaiguste, udarapõletike jt. teemadel. Suur oli J. Kaarde töö raamatute ja teaduskogumike toimetamisel.

Kõik suuremad veterinaariaalased üritused, teaduskonverentsid, nõupidamised jm. toimusid Eestis J. Kaarde algatusel ja juhtimisel. Et ta oli väga töökas, korrektne, abivalmis, harukordselt

hea suhtlemisioskusega ja tasakaalukas, siis kujunes temast veterinaaride liider ja vaimne isa. Ta oli väga suur autoriteet kõigile, nii vanadele kui noortele.

J. Kaardel olid laialdased sidemed nii Lääne-Euroopa kui omaaegse Nõukogude Liidu teadlastega. Enne II maailmasõda viibis ta kahel korral väliskomandeeringus, 1935. a. Rootsis ja Taanis ning 1939. a. Saksamaal ja Hollandis. Stockholmis ja Kopenhaagenis tutvus ta kõrgemate õppeasutuste veterinaariateaduskondade tööga ning tegi väljasõite majanditesse. Saksamaal külastas ta Berliini ja Hannoveri Veterinaariaülikooli. Berliinis lõi sidemed rahvusvaheliselt tuntud teadlase R. Goetze ja tema assistendi G. Rosenbergeriga, kellest hiljem sai samuti väga nimekas teadlane ja kellega oli J. Kaarde mõnda aega ka kirjavahetuses. Hollandis, Utrechti Ülikoolis, tutvus ta professorite Sjollema ja Westeriga, kelle teadustööd olid tuntud kogu Euroopas ja kaugemalgi.

Nõukogude Liidu teadlastest, kellega J. Kaardel tekkisid sõjajärgsetel aastatel tihedad sidemed, võiks nimetada akadeemikuid K. J. Skrjabini ja I. J. Mozgovi, professoreid A. V. Sinjovi (Leningrad), M. D. Skorodumovit (Kiiev), S. I. Smirnovi (Harkov), K. K. Mobsum-Zadeed (Odessa), M. T. Terjohhinat (Stavropol), G. V. Zverjevat (Lvov) ja peaaegu kõiki veterinaaria õppejõude ja uurimisasutuste teadlasi Lätis ja Leedus.

B: Johannes Kaarde 100. – Teadustööde kogumik, Tartu, 1996.

100 aastat Johannes Kaarde sünnist. – Eesti Loomakasvatuse Ringvaade, nr. 3, lk. 127... 129, 1996.

H. Pärn

TÕNIS KINT – 100

Suure-Jaani kihelkonnas Paasioja talus 17. augustil 1896 sündinud poisilapsest sai Eesti üks tähtsamaid põllumajandustegelasi ja poliitikuid. Ta sai üleriigiliselt tuntuks ja tunnustatuks Eesti esimeses vabariigis ning oli juhtivalt tegev emigratsioonis, kuhu ta 1944. a. sügisel sattus.

Tõnis Kindi haridustee sai alguse lähedal asuvas Kase koolis ja siit siirdus see Suure-Jaani. Pärast Suure-Jaani kihelkonnakooli ja sellele järgnenud Tartu Reaalkooli lõpetamist asus ta õppima Riia Polütehnikumi, mis oli sõja eest Moskvasse viidud, ehituse erialal. Lõpetada ta seda õppeasutust ei saanud, sest ta mobiliseeriti 1916. a. ning saadeti ohvitseride kooli. 1918. a. sügisel proovis ta Riia Polütehnikumis õpinguid jätkata (seekord põllumajanduse alal), kuid nüüd

tuli peale Vabadussõda. Ta määrati ohvitserina soomusrongi nr. 2 koosseisu. Vabadussõja lõpul oli ta selle soomusrongi ajutiseks ülemaks. Sellest ajajärgust on ta kirjutanud kogumikus *Laiarööpa-line soomusrong nr. 2 Vabadussõjas* (1972). Sõjaväest demobiliseerumise järel jätkas T. Kint õpinguid Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonnas, mille teoreetilise kursuse lõpetas 1924. aastal.

Pärast ema surma 1923. a. (võõrasisa oli surnud juba 1918. aastal) tuli T. Kindil võtta Paasioja talu juhtimine enda kätte. Seda küll läbi abikaasa Salme (neiuna Redlich), sest ta ise jätkas agronoomilist tööd. Juba enne ülikooli lõpetamist võttis Eesti Põllumeeste Keskseits ta enda teenistusse ja pärast lõpetamist saatis Taani, Rootsi ja Norrasse end täiendama. Tagasipöördumise järel asus ta tööle Põllutöoministeeriumi raamatupidamise talitusse. 1932. a. sai temast äsjaloodud Põllutöökoja asedirektor ja 1936. aastal selle direktor. Seega lasus Eesti põllumeeskonna kutsetöö korraldamine ja suunamine (eeskätt läbi maatulunduskonsulentide) tema õlgadel.

Põllutöökoja tähtsus oli põllumehe abistajana ääretult suur, millest annavad tunnistust igaaastased raamatud, ajakiri *Põllumajandus* jpt. dokumendid.

T. Kint oli valitud nii Rahvuskogu kui ka Eesti Vabariigi viimase Riigikogu liikmeks. Riigikogus oli ta põllumajanduskomisjoni esimeheks.

Esimesel nõukogudeaastal, pärast Põllutöökoja likvideerimist (31. juulist 1940), töötas T. Kint oma kodus Paasiojal, saksa okupatsiooni alguses oli ta Turukorralduse Valitsuse juhataja, 1942. a. lõpust kuni 1944. a. septembrini töötas aga jällegi Paasiojal.

Rootsi saabumise järel oli esialgu põgenikelaagris. 1945. a. algul õnnestus tal saada arhiivitöötajaks Rootsi Põllumajandusülikoolis. Seejärel töötas sealsamas abijõuna põllumajanduse ökonoomika alal. 1949. aastal siirdus Stockholmist lääni põllumajandusametisse assistendiks talumajanduse ratsionaliseerimise alal. Hiljem tulid juurde mitmed teised aspektid (põllumajandustöötajate sotsiaalolud, aedviljade tootmine ja turustamine). Siin oli ta tööl kuni 1975. aastani, siis siirdus puhkepalgale.

Rootsis oli ta aktiivselt tegev eestlaste organisatsioonides. Ta oli Eesti Agronoomide Selts Rootsis (asut. 1945) ja Vabade Eestlaste Põllumajandusliidu (asut. 1950) asutajaliige. Ta lõi sidemeid Euroopa Põllumajandusliiduga (CEA). Viimase kongressidest võttis T. Kint osa Vabade Eestlaste Põllumajandusliidu esindajana. 1956. a. võeti Vabade Eestlaste Põllumajandusliit CEA

liikmeks. Eesti Agronoomide Selts Rootsis valis T. Kindi oma auliikmeks, Vabade Eestlaste Põllumajandusliit aga tegi temast auesimehe.

T. Kint osales ka 1947. aastal Eesti Rahvusnõukogu loomisel, oli ka selle esimees 1970...1975. 1953. a. sai temast pagulasvalitsuse põllutöominister ja sõjaministri kohusetäitja. Pärast A. Rei surma (1963) asus peaministriks presidendi ülesandeks A. Varma, kes nimetas peaministri asetäitjaks T. Kindi. 1970. aastal sai T. Kindist peaminister presidendi ülesandeks. 1990. aastal astus ta kõrge vanuse tõttu sellelt kohalt tagasi. Eksiilvalitsuse eesotsas olles oli tema peaülesandeks Eesti okupeerimise põhjuste ja okupeeritud Eesti olukorra tutvustamine ÜRO peasekretärile, Euroopa Parlamendile jt. institutsioonidele. Ta pidi kindlustama Eesti Vabariigi eksisteerimise järjepidevuse.

T. Kint suri 5. jaanuaril 1991 ja on maetud Stockholmi metsakalmistule.

B: Eesti põllu- ja riigimees Tõnis Kint 100. – Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi, Viljandi Maavalitsuse ja Suure-Jaani vallavalitsuse voldik (koost. J. Lepajõe), 1996.

Tõnis Kint – in memoriam. – Agraarteadus, 1991, nr. 1, lk. 115...116.

Ü. Oll

JAAN ARMOLIK – 80

25. septembril 1996 oleks Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi (ELVI) mehhaniseerimise osakonna kauaaegne juhataja, teeneline insener tehnikakandidaat Jaan Armolik saanud 80-aastaseks.

Jaan Armolik sündis kooliõpetaja perekonnas. Ta lõpetas Tallinna Polütehnilise Instituudi ehitus-mehaanikateaduskonna 1947. a. ehitusinsenerina. On töötanud ehituskümnikuna, tehnikuna, projekteerijana, õppejõuna Tartu Riiklikus Ülikoolis ja Eesti Põllumajanduse Akadeemias. ELVI-sse asus J. Armolik tööle 1956. a. ja töötas seal kuni pensionini 1976. a. Tema töö ELVI-s oli otseselt praktikaga seotud. Uuringud hõlmasid peamiselt loomakasvatushoonete ehituslikke ja loomapidamise tehnoloogilisi küsimusi – veise lõas- ja vabapidamist, hoonete ventilatsiooni, soojamajandust, mikrokliimat jne. Ta oli esimene, kes konstrueeris, katsetas ja rakendas looma-

kasvatushoonete ventilatsioonüsteemis sooja-
vaheteid.

Jaan Armolik oli väga abivalmis, sõbralik ja tähelepanelik oma kaastöötajate suhtes. Laia silmaringiga erudeeritud inimesena võis ta autoriteetse sõna öelda mitmes eluvaldkonnas. Võõrkeelte oskajana püüdis ta igati soodustada keelte õppimist, organiseerides keeltekursusi ja keeltepäevi. Trükkis on temalt ilmunud 70 tööd, sealhulgas üks raamat ja 8 brošüüri. Päevakohaseid küsimusi lahkas paljudes ajaleheartiklites.

Ehitusinseneri oskusi ja kogemusi rakendas ta oma maja ja suvila projekteerimisel, ehitamisel ning sisustamisel.

Kolleegide mälestuses püsib J. Armolik kui töökas, tark ja taktitundeline inimene.

Jaan Armolik suri 6. mail 1991.

M. Kuiv

OLGA MARTMA – 75

Olga Martma sündis 26. septembril 1921 Narvas sõjaväelase ja koduperenaise (hilisem TRÜ ja EPA vene keele lektor) perekonnas. Alghariduse omandas ta Valga III ja Rakvere II algkoolis ning keskhariduse Rakvere Ühisgümnaasiumis ja Rakvere I Keskkoolis, mille lõpetas 1941. aastal. Sõjaaastatel (1942...1943) töötas ajalehe *Virumaa Teataja* toimetuses kantselei-
ametnikuna. Et jätkata oma haridusteed, astus ta 1943. aastal Tartu Ülikooli loomaarstiteaduskonda, mille lõpetas 1949. aastal veterinaararsti kvalifikatsiooniga. Alates 1. juunist 1947, olles veel üliõpilane, asus tööle TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituuti vanemlaborandina ning kohe pärast lõpetamist sai temast samas asutuses nooremteadur. Edaspidi kogu oma teadusliku töö sidus ta Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudiga, olles 1949...
...1965. a. nooremteadur, 1965...1988. a. vanemteadur ja 1988...1991. a. vanemteadur-konsultant. 1960. a. kaitses ta kandidaadidissertatsiooni teemal *Diagnostiliste meetodite võrdlevaid uurimisi veiste tuberkuloosi tõrjes* ja 1972. a. doktoridissertatsiooni *Atiüüpilised mükobakterid ja nende diagnostiline ning epizootoloogiline tähtsus veiste tuberkuloosi korral*. 1971. aastal omistati talle vanemteaduri kutse veterinaarmikrobioloogia alal ja 1977. aastal Eesti NSV teenelise teadlase aunimetus ning Nõukogude Eesti preemia.

O. Martma seisukohad tuberkuloosi ja mükobakterioosi alal olid aktuaalsed ja uudsed, mistõttu teda võib pidada Eesti uue koolkonna

rajajaks. Tema juhendamisel on kaitstud 4 dissertatsiooni, trükkis on avaldanud sadakond tööd. Pikki aastaid juhendas O. Martma edukalt veiste tuberkuloosi tõrje tööd kogu vabariigis ja ta oli palju kordi eksperdik tuberkuloosi diagnoosimisel, eriti atiüüpilistest mükobakteritest põhjustatud juhtudel.

O. Martma suri 11. juulil 1991 ja on maetud Tartu Uspenski (Raadi) surnuaeda.

R. Aluoja

GEORG FRORIP – 70

Georg Frorip sündis 26. augustil 1926 Tartus töölis perekonnas. Aastatel 1933...1937 õppis Tartu XIII algkoolis ja 1937...1944 Narva II Keskkoolis. Seoses sõjategevuse lähenemisega evakueeriti perekond 1944. a. alguses Pärnu. 1944. a. augustis mobiliseeriti Saksa sõjaväkke ja saadeti Saksamaale. Sealt viidi ta sõjavangina Tuula oblastisse, kus töötas kaevanduses. Pärast vabanemist jätkas õpinguid Pärnu III Keskkoolis, mille lõpetas 1948. aastal. Samal aastal astus ta Tartu Riikliku Ülikooli loomaarstiteaduskonda ja lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia veterinaariateaduskonna 1953. aastal veterinaararsti kvalifikatsiooniga.

Pärast lõpetamist töötas G. Frorip ühe kuu Valga rajooni Karula zooveterinaarjaoskonnas ning seejärel määrati ta Karula masinatraktori-
jaama vanemveterinaararstiks, kus töötas 1956. aastani. 1. septembrist 1956. aastast asus ta tööle Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituuti, olles aastatel 1956...1967 kunstliku seemenduse kesklabori noorem- ja 1967...1979 vanemteadur, hiljem sügavkülmutuse sektori juhataja 1979...1980 sigimisbioloogia kesklaboratooriumi spermatoloogilabori juhataja. 1980...1984 oli G. Frorip instituudi teadussekretär.

Instituudis töötamise ajal täiendas ta ennast vastavatel kursustel põllumajandusloomade kunstliku seemenduse ja sperma sügavkülmutamise alal ja talle omistati kunstliku seemenduse instruktori ja sügavkülmutuse tehnoloogi kvalifikatsioon. 1968. aastal kaitses ta kandidaadiväitekirja teemal *Pulli sperma erinevate säilitusmeetodite mõningate küsimuste võrdlev uurimine ning eesti punast tõugu pullide viljakuse selgitamine* ja talle omistati põllumajanduskandidaadi teaduslik kraad ning 1983. aastal vanemteaduri kutse.

Kogu instituudis töötamise ajal tegeles ta veiste kunstliku seemenduse probleemidega, eriti

pullide sperma kvaliteediga ja selle säilitamisega. Ta oli sperma sügavkülmutuse tehnoloogia sisseviija ja rakendaja vabariigis.

G. Frorip suri 3. jaanuaril 1984 ja on maetud Tartu Maarja (Raadi) surnuaeda.

R. Aluoja

HELLI TEALANE – 70

Käesoleva aasta 10. septembril oleks Helli Tealane saanud 70-aastaseks. Aga kolm aastat tagasi viisime ta puhkama Tallinna Pärnamäe kalmistu noorte määndide alla.

Et Helli Tealase tudengipõlv möödus vahetult sõjajärgsel perioodil (1944...1948), siis on järgnevates ridades püütud iseloomustada Helli Tealast üliõpilasena, kes oli II kursusest alates kursusevanem ja täitis oma ülesandeid täie tõsidusega, oma kursuse tööde-tegemiste taustal.

Ülikooli Põllumajandusteaduskonna esimese kursuse nimekirjas oli 1944/45. õ.-a. üle 100 üliõpilase, sest nimekirja arvati ka need, kes olid varematal aastatel ülikooli astunud. Sellepärast oli see kursus heterogeenne, noorimad olid 17-aastased, vanimad 40 aasta piirimail. Meesüliõpilasi oli 40 %. Veerand esimesele kursusele arvatud tudengitest eksmatrikuleeriti juba 1945. a. mitmesugustel põhjustel (arreteerimised, tööle asumised jms), kusjuures ametlik põhjus oli *õppetööle mitte ilmunud*.

Õppimis- ja elamistingimused olid tol ajal rasked. Tartu oli sõjakeerises väga tugevasti purustatud. Polnud kütet, kehtis toiduainete kaardisüsteem. Auditooriumites istuti mantlites. Tihti läksime loengu lõppedes kogu kursusega lodjalt puid laadima. Öhtupoolikut ja puhkepäevadel ajasime Raadil ülikooli õppe- ja katsemajandi põldudel kaitsekraave kinni. Kõikjal oli meie dekaan Osvald Hallik alati ees ja meie vapralt järel koos kursusevanema Helli Tealasega.

Õppetöö oli pingeline, kuna põllumajandusteaduskonnas valmistati ette laia profiiliga põllumajandusspetsialiste. Mõnel semestril oli õppetööd kuni 60 tundi nädalas. Ruumide vähesuse tõttu toimusid suured praktikumid voorudena. Nii algas agrokeemia praktikum hommikul juba kell 7 ja kestis kaheksa tundi järjest.

Toredad olid suvepraktikumid Raadil, Nõmmikul ja Mütal, kuid ka Jõgeval ja Toomal ning mitmesugused õppekursioonid mööda Eestimaad (muidugi lahtisel veoautol). Neid organiseerisid üliõpilased ise. Õppejõud paluti kaasa ekskursioonijuhiks.

Vaatamata pingelisele õppetööle leiti aega isetegevuseks, ka teadustöök. Meie kursusekaaslasi laulis ülikooli koorides (Helli laulis naiskooris) ja ansamblites, osaleti rahvatantsurühmades jne. Meie endi poolt loodud teadusringides esineti looma- ja taimekasvatuse küsimustes. Inspiratsiooni andsid põhidistsipliinides korraldatud seminarid, kus iga üliõpilane pidi esinema või olema oponent.

Muidugi korraldati kursuse- ja teaduskonnaõhtuid peamiselt kursusevanema Helli Tealase initsiatiivil ja organiseerimisel. Seal esinesid teaduskonna ansamblid, rahvatantsijad jt. Meeldejäädavad olid reedeti korraldatud suvepraktikaagseud koosviibimised Mütal. Kõigil neil üritustel olid osavõtjateks kõik kursuse üliõpilased ja rohkesti ka õppejõude eesotsas dekaani Osvald Hallikuga. Siin sulasid üliõpilased õppejõududega ühiseks pereks.

Meie peamiseks loenguruumiks oli peeglite-saal (Lai 36). Samas või ülikooli sööklas korraldasime ka kursuse koosviibimisi.

1948. a. sügisel lõpetas ülikooli põllumajandusteaduskonna 33 üliõpilast, nende hulgas oli loomulikult üks edukamatest kursusevanem Helli Tealane.

Ülikoolijärgselt töötas Helli Tealane Riiklikus Plaanikomitees, Põllumajandusinstituudi Polli filiaalis, Sovhooside Ministeeriumis ja aastatel 1951...1992 Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi põllumajandusökonomika sektoris.

Dissertatsiooni *Piimakarjakasvatuse seisund ja arendamine Eesti NSV Tallinna linnalähedaste rajoonide kolhoosides* kaitsmise järel (1956) anti talle põllumajanduskandidaadi kraad ja 1961. a. vanemteaduri nimetus.

Helli Tealane oli Akadeemilises Põllumajanduse Seltsis II põlvkonna (ka tema isa oli APS-s) esindaja alates selle tegevuse taaselustamisest 1989. aastal.

Sündinud Võrumaal Rõuge jaoskonnaagronoomi tütreana veetis Helli kõik suved Haanjamaal ristiema juures. Siin ostis ta vanad poollagunenud taluhooned ja taastas neist koos tütre ja väimehega mõnusa suvekodu.

Iga-aastased tudengipõlvejärgsed kokkutulekud toimusid peamiselt kursusekaaslaste kodudes Helli initsiatiivil ja osavõtul.

Helli Tealane oli ülla, suure hinge ja laialdase silmaringiga inimene, kes oma muresid ja hädasid ei kurtnud, kuid teiste rõõme ja raskusi oskas ära kuulata ning nendele kaasa elada.

(Vt. ka "Agraarteadus" nr. 4, lk. 422...423, 1993).

L. Raudsepp